

## ІНТЕНСИФІКАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СВІТЛІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСКУСІЙ

УДК 373.1.334

Леся Колток, кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки та методики початкового навчання  
Дрогобицького державного педагогічного університету  
імені Івана Франка

### ІНТЕНСИФІКАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СВІТЛІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСКУСІЙ

Стаття присвячена інтенсифікації навчально-виховного процесу у сучасній школі.

**Ключові слова:** інформаційна революція, інформатизація, інтенсифікація, оптимізація, індивідуалізація.

**Літ. 16.**

**П**остановка проблеми. Під інтенсифікацією навчання ми розуміємо підвищення продуктивності навчальної праці вчителя і учня в кожну одиницю часу. Для того, щоб напруженість праці вчителя і учнів залишалася на допустимому рівні, не вела до перевантаження, не відображалася негативно на їх здоров'ї і щоб в той же час їх праця була високоєфективною необхідно вибирати оптимальні варіанти навчання. Тому інтенсифікація і оптимізація навчання повинна здійснюватися у взаємозв'язку найважливіших принципів наукової організації педагогічної праці. Впровадження їх в шкільну практику сприяє подоланню формалізму в навчанні перехід від догматичної до творчої побудови навчального процесу.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Провідна ідея активізації навчання – ідея педагогічного стимулювання, психологічно пов'язувана з мотивацією навчання, досліджувалася дидактами М.А. Даніловим, Б.П. Єсіповим, І.Я. Лернером, З.І. Равкіним, Г.І. Щукіною та ін., психологами Д.Н. Богоявленським, Л.І. Божович, П.Я. Гальперіним, С.Ф. Жуйковим, С.Н. Кабановою-Меллер, Н.А. Менчинською, Н.Г. Морозовою, Л.С. Славіною та ін. Проводяться теоретичні та експериментальні дослідження по вдосконаленню характеру і змісту самостійної роботи засобами програмованого навчання (В.П. Беспалько, Л.Н. Ланда, Г.Г. Маслова). Досить інтенсивно розроблялися основні питання загальної теорії методів навчання (Л.П. Арістова, М.А. Данілов, Б.П. Єсіпов, Л.Н. Ланда, А.В. Полякова, Ф.І. Яковлев). В дидактиці інтенсивно формувалася теорія навчального процесу (М.А. Данілов, З.І. Васил'єва, Е.Я. Голант, А.К. Громцева, Б.П. Єсіпов, Ф.Ф. Корольов, І.Т. Городників, М.Н. Скаткін, Г.І. Щукіна та ін.).

**Мета статті** полягає у акцентуванні уваги на інтенсифікацію навчально-виховного процесу у сучасній школі, зокрема доцільності застосування різноманітних засобів інтенсифікації навчання.

**Виклад основного матеріалу.** В наш час, в час певних змін всього устрою життя, системи цінностей, споживання інтелекту, знання, збільшення частки розумової праці, все це стало поштовхом для розвитку комп'ютерної техніки та інформаційних технологій, послужило поштовхом до розвитку суспільства, побудованого на використанні різної інформації, а саме суспільство отримало назву – інформаційного, де інформаційна технологія набуває глобального характеру, охоплюючи всі сфери діяльності людини.

Інформатизація суспільства є однією із закономірностей сучасного соціального прогресу. При інформатизації суспільства основна увага надається комплексу заходів, направлених на забезпечення повного використання достовірного, вичерпного і своєчасного знання у всіх видах людської діяльності.

Одна з причин змін підходу до організації освіти полягає в тому, що стрімкий розвиток нових інформаційних технологій породили увесьому світі велику кількість програмних продуктів, орієнтованих на їх використання в освітній меті. Сучасне інформаційне суспільство ставить перед навчальними закладами задачі по вихованню фахівців, здатних:

- а) гнучко адаптуватися в змінних життєвих ситуаціях, самостійно набуваючи необхідні знання і застосовуючи їх на практиці;
- б) самостійно критично мислити, вміти побачити виникаючі в реальній діяльності проблеми і шукати шляху раціонального їх рішення, використовуючи сучасні технології;
- в) грамотно працювати з інформацією;
- г) бути комунікабельним, контактним в різних соціальних групах, вміти працювати в колективі;
- д) самостійно працювати над розвитком власної моральності, інтелекту, культурного рівня.

Останніми роками посилюється інтерес до теорії оптимізації освітніх процесів у зв'язку з широким застосуванням технологій у навчанні, а також

## ІНТЕНСИФІКАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СВІТЛІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСКУСІЙ

значними фінансовими витратами, необхідними для отримання високоякісної освіти.

В сучасній педагогіці навчання характеризується як вид пізнавальної діяльності людини. Учень у школі на кожному уроці в будь-якому класі вивчає суспільно-історичний досвід людства, пізнає навколишній світ. У нього формуються вміння і навички, пов'язані з навчальною діяльністю. Його мозок відображає об'єкти дійсності, що вивчаються.

Процес навчання – перш за все процес пізнання учнем навколишнього світу. Ця ознака говорить про схожість навчання з будь-якими видами і формами пізнавальної діяльності людини, про те, що процес навчання заснований на загальних закономірностях пізнання людиною навколишнього світу, теорія пізнання діалектичного матеріалізму є методологічною основою процесу навчання.

Для реорганізації навчального процесу на основі сучасних інформаційних технологій розроблено безліч навчальних програм і навчальних посібників. Проте реально кожний учитель розробляє свої програми, а також навчальні і дидактичні матеріали. Накопичена значна кількість комп'ютерних програм, призначених для використання в шкільному і вузівському навчанні.

З вищевикладеного виходить, що основними напрямками перебудови навчання в сучасній школі є інтенсифікація та оптимізація навчального процесу.

Під інтенсифікацією навчання ми розуміємо підвищення продуктивності навчальної праці вчителя і учня в кожну одиницю часу.

Для того, щоб напруженість праці вчителя і учнів залишалася на допустимому рівні, не вела до перевантаження, не відображалася негативно на їх здоров'ї і щоб в той же час їх праця була високоефективною необхідно вибирати оптимальні варіанти навчання [3].

Тому інтенсифікація і оптимізація навчання повинна здійснюватися у взаємозв'язку найважливіших принципів наукової організації педагогічної праці. Упровадження їх в шкільну практику сприяє подоланню формалізму в навчанні перехід від догматичної до творчої побудови навчального процесу.

Життя вимагає шукати шляхи раціональної інтеграції вже наявних навчальних предметів.

Узагальнення результатів наукових досліджень і досвіду творчих педагогів, вчителів-новаторів дозволяє виділити наступні основні чинники інтенсифікації навчання:

а) підвищення цілеспрямованості навчання;

б) посилення мотивації навчання;

в) підвищення інформативної місткості змісту освіти;

г) застосування активних методів і форм навчання;

д) прискорення темпу навчальних дій;

е) розвиток навичок навчальної праці;

є) використання комп'ютерів та інших нових технічних засобів.

Коротко охарактеризуємо ці чинники:  
а) підвищення цілеспрямованості.

Педагогічний процес починається з проектування його мети. Від того, наскільки конкретними вони будуть, залежить інтенсивність навчальної діяльності школярів. Недостатня напруженість мети розхолоджує вчителя і учнів, робить навчання рихлим розкиданим. Правильно поставлена мета має визначальне значення в організації успішної діяльності. Мета як закон визначає спосіб і характер дій людини. Усвідомленість мети – необхідна умова її досягнення. Досягнення складної мети надає великий вплив на школярів; спрощені задачі не розвивають людини належною мірою. Все це добре відоме, але в той же час недостатньо враховується на практиці.

Для інтенсифікації навчання велике значення має підвищення напруженості мети навчання, що вимагає від учнів активної роботи, впливаючи на розвиток мислення, вольової сфери та інших здібностей і властивостей особи.

Будь-яка мета поділяється на більш конкретні завдання. В практиці мета та завдання часто вживаються і як ідентичні поняття.

Плануючи завдання навчання, необхідно враховувати не тільки загальні вимоги до школи, але й актуальну мету, що виникає під впливом сучасних соціально-економічних процесів.

В завданнях розвитку особи акцент повинен бути зроблений на формуванні нового типу мислення – діалектичного, творчого, новаторського, що дозволяє вибирати з можливих варіантів рішень самі оптимальні для відповідних умов.

Інтенсифікація навчання припускає, що його мета повинна задовольняти наступним вимогам:

1. Вони повинні бути достатньо напруженими, орієнтованими на максимум можливостей учнів і тим самим викликати високу активність.

2. Одночасно мета повинна бути принципово досяжною. Нереальну, явно завищену мету приводять до самовідключення від рішення поставлених завдань.

3. Мета навчання повинна усвідомлюватися тими, хто вчиться; інакше вона не стає керівництвом до дії.

## ІНТЕНСИФІКАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СВІТЛІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСКУСІЙ

4. Мета повинна бути конкретною, що враховує реальні навчальні можливості даного колективу в зоні його найближчого розвитку.

5. Мета повинна бути пластичною, змінною із змінами умов, можливостей для їх досягнення.

б) посилення мотивації навчання.

Інтенсивність навчальної діяльності істотною мірою залежить від мотивів навчання школярів. Посилення навчальної мотивації треба розглядати як важливий спосіб підвищення ефективності навчання [16].

Інтерес до навчання значно зростає, якщо вчитель докладно розкриває практичну значущість теми, зв'язок її з актуальними проблемами сучасності.

Великі можливості збудження інтересу закладені в різноманітних педагогічних прийомах і формах навчання.

Могутній засіб стимулювання пізнавального інтересу – навчально-пізнавальні ігри [1].

Проте в процесі навчання не можна сподіватися тільки на інтерес. Дуже важливо одночасно формувати волю і відчуття відповідальності за навчання. При цьому треба пам'ятати, що не нотації, повчання і залякування викликають дійсні мотиви навчання а справжня переконаність і дохідливість аргументів [11].

в) підвищення інформативної місткості змісту уроків.

Для інтенсифікації навчання треба не тільки зробити більш напруженою мету і посилити мотивацію навчання. Певні зміни необхідно внести в зміст освіти.

В психолого-педагогічних дослідженнях останнім часом надається велике значення новим підходам до відбору і структуризації змісту основ наук, щоб зробити більш продуктивним.

Підводячи підсумок сказаному, можна стисло охарактеризувати основні напрями вдосконалення структури змісту освіти в умовах інтенсифікації навчального процесу:

- посилення спрямованості змісту на комплексне здійснення трьох його основних функцій – освітньої, виховної і розвиваючої;

- підвищення інформативної місткості кожного уроку за рахунок максимального насичення змісту при збереженні його доступності;

- подача матеріалу укрупненими блоками, посилення ролі узагальнення в процесі вивчення матеріалу, проведення узагальнюючих уроків;

- підвищення значущості теорії в змісті освіти;

- розширення застосування дедуктивного підходу там, де він виявляється особливо ефективним;

- посилення наочних зв'язків;

- поліпшення відбору вправ з тим, щоб мінімумом вправ розв'язували більший круг навчально-розвиваючих завдань;

- застосування алгоритмічних вказівок у процесі навчання;

- використання комп'ютерних пристроїв;

- формування загальнонавчальних умінь і навиків;

- концентрація уваги на засвоєнні провідних понять, умінь і навиків, що виділяються в оновлених навчальних програмах.

г) активізація процесу навчання.

Серед способів інтенсифікації навчання особливе значення має застосування методів, форм, засобів, прийомів, що активізують навчально-пізнавальну діяльність, стимулюють навчання. Велику роль тут грають проблемно-пошукові методи: навчальні бесіди, дискусії, дослідження, пізнавальні ігри, самостійна робота учнів, алгоритмізація і т.д.

В шкільній практиці все ширше і ширше знаходять застосування методи проблемного навчання. Інтенсивна організація навчального процесу припускає оперативний зворотний зв'язок, швидке отримання інформації від ефективності вживаних заходів і таке ж оперативне регулювання та корекцію навчання. Отже, необхідно значно поліпшити використання в навчальному процесі методів контролю і оцінки знань.

Необхідний глибокий аналіз якості процесу навчання. Для цього важливо знати реальні навчальні можливості школярів, перспективи зростання, "зону найближчого розвитку" кожного з них.

Відповідність успішності реальним можливостям учнів свідчитиме про оптимальність досягнутих результатів.

д) вдосконалення форм навчання.

Здійснення навчання вимагає знання і вмілого використання різноманітних форм організації навчального процесу, їх постійного вдосконалення і модернізації (оновлення).

В сучасній школі застосовуються різноманітні форми навчання – уроки, практикуми, факультативні заняття, екскурсії, семінари, співбесіди, консультації, конференції, лекції, домашні завдання.

Все різноманіття організаційних форм навчання з погляду рішення ними мети освіти і систематичності їх використання ділять на основні, додаткові і допоміжні.

е) використання комп'ютерів.

Однією з умов реформування шкільної освіти є розробка і впровадження сучасних технологій навчання школярів і технологій управління навчально-виховним процесом.

## ІНТЕНСИФІКАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СВІТЛІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСКУСІЙ

Нові комп'ютерні технології значною мірою розширюють діапазон освітніх можливостей, які здатні корінним чином змінити не тільки організацію навчального процесу, але і систему освіти в цілому.

Важливою умовою переходу школи до нового рівня освіти на основі інформаційних технологій є інформатизація освітніх установ.

Інформатизація освіти першою чергою повинна сприяти розв'язанню педагогічних проблем. Інформаційні технології ефективні лише в поєднанні з відповідними педагогічними технологіями: якщо вчитель мислить колишніми категоріями, то використання технічних засобів не міняє суті освітнього процесу і традиційного репродуктивного методу подачі матеріалу.

Інформатизація дозволяє перейти до педагогіки співпраці, коли вчитель і учень знаходяться в рівному відношенні до інформаційних ресурсів, стають партнерами при головній ролі вчителя.

Технічні засоби навчання завжди використовувалися в основному для посилення наочності навчання. Упровадження комп'ютерів відкриває принципово нові можливості для управління навчально-пізнавальною діяльністю, для її інтенсифікації.

Комп'ютери дозволяють значно збільшити об'єм засвоєної учнями інформації, завдяки тому, що вона подається в більш узагальненому, систематизованому вигляді, причому не в статичі, а в динаміці [8].

За допомогою комп'ютерів, запрограмованих певним чином. Можна прискорити процес навчального пізнання, використовуючи алгоритми рішення тих або інших задач з математики.

Оскільки, вище сказане показує, що розробка теми в нашій країні почалася не так давно, то і серйозних досліджень у вітчизняній психолого-педагогічній літературі з даної проблеми не так багато, а зарубіжні дослідження на жаль, такі малодоступні.

**Висновки.** Таким чином, підсумовуючи вищесказане можна зробити ряд висновків. Діяльність учнів по засвоєнню змісту освіти здійснюється в різноманітних формах навчання, характер яких зумовлений різними чинниками: метою і завданнями навчання; кількістю учнів, охоплених навчанням; особливостями окремих навчальних процесів; місцем і часом навчальної роботи учнів; забезпеченістю підручниками і навчальними посібниками та ін.

Процес навчання реалізується тільки через організаційні форми, які виконують інтеграційну роль, забезпечуючи об'єднання і взаємодію всіх його компонентів. Сукупність форм з'єднаних по ознаці зв'язку учні і вчителі за допомогою навчального матеріалу і доповнюючих один одного, складає організаційну систему навчання.

Організаційні форми і системи навчання

історичні: народжуються, розвиваються, замінюються одна одною залежно від рівня розвитку суспільства, виробництва, науки і освітньої теорії та практики.

Використання нетрадиційних форм навчання, а саме навчальні екскурсії, навчальні вікторини, урок-практикум, урок-майстерня, дидактичні ігри підвищує інтерес учнів до предмету, розвиває навчальну діяльність школярів.

Разом з нетрадиційними формами навчання, використовуються різноманітні форми навчальної роботи, які носять для учнів добровільний характер, і покликані задовольняти їх різноманітні пізнавальні і творчі запити.

Завершуючи характеристику основних чинників інтенсифікації навчання, підкреслимо, що всі вони повинні застосовувати у взаємозв'язку.

Не можна розраховувати, що тільки окремими з них можна розв'язати проблему інтенсифікації. Неприпустимо виводити той або інший чинник в абсолют; треба шукати в кожному випадку оптимальні поєднання чинників інтенсифікації для конкретних умов класу, віку учнів, специфіки предмету і можливостей вчителя. Тільки такий підхід може принести дійсні успіхи в підвищенні ефективності та якості навчання школярів.

1. Акімов М.К., Козлова В.Т. *Індивідуальність учнів та індивідуальний підхід.* – М., 1992.

2. Амонашвили Ш.А. *Личностно-гуманная основа педагогического процесса.* – М.: Университет, 1990.

3. Бабанский Ю.К. *Оптимизация учебно-воспитательного процесса.* – М., 1982.

4. Беспалько В.П. *О критериях качества подготовки специалистов.* // *Вестник высшей школы.* – 1998. – №1. – С. 3 – 9.

5. Железковская Г.И. *Формирование интеллектуальной педагогической культуры.* // *Педагогика.* – 1995. – №2. – С. 55.

6. Зязюн І.А. *Краса педагогічної дії. Навч. посібник.* – К., 1997.

7. Льюна Т.А. *Педагогіка.* – М.: Освіта, 1984.

8. Ліхачев Б. Т. *Освіта: ідеологія і політика.* *Педагогіка.* – 1995. – №4. – С. 42.

9. Маквелов С.Г., Маквелова О.Н. *Основи конструювання уроку.* – Армавір, 1993.

10. Маркова А.К. *Формування мотивації навчання в шкільному віці.* – М., 1983.

11. Махмутов М.И. *Сучасний урок.* – М., 1981.

12. Минекін Е.М. *Від гри до знань.* – М., 1987.

13. Михелькевич В.Н. та ін. *Довідник по педагогічних інноваціях.* – Самара, 1998.

14. Мухіна С.А. *Нетрадиційні педагогічні технології в навчанні.* – Р.-н-Д, 2004.

15. *Педагогіка./Під ред. В.А. Сластьоніна.* – М.: Академія, 2004.

16. Ушинський К.Д. *Пед. соч. Т. 5.* – М.: Педагог, 1990.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2011